

КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКА КРИЗА: ВОЈНОСТРАТЕГИЈСКИ ПРОБЛЕМИ

Бранко Крга*

Достављен: 07. 02. 2022.

Кориговано: 15. 04. и 13. 06. 2022.

Прихваћен: 03. 09. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203047K

Предмет анализе овог рада јесте сагледавање војностратегијских проблема везаних за косовско-метохијску кризу¹. У дужем периоду Србија се суочава са изазовима везаним за косовско-метохијску кризу у готово свим сферама функционисања државе, од којих су војностратегијски проблеми једни од најтежих. Основна хипотеза гласи: истраживање војностратегијских проблема, везаних за косовско-метохијску кризу, неопходно је како би се откривала нова искуства значајна за безбедност и одбрану земље у садашње и будуће време. Циљ истраживања јесте да се сагледа обележје битних војностратегијских проблема из времена припреме и одбране од агресије НАТО-а, као и у послератном периоду. У раду су примењиване стандардне методе, као што су анализа, синтеза, историјски метод, метода анализе садржаја, а у одређеном смислу и моделовање, односно трагање за начином да се избегну проблеми са којима смо се суочавали током протеклог периода. Истраживање је показало да је ова тема неопходна бар из три разлога. Прво, безбедност и одбрана Савезне Републике Југославије (у даљем тексту: СРЈ), а пре свега Србије, 1999. године, као и у периоду пре и после агресије, нашли су се у готово јединственом положају – да се земља сама припрема и брани од агресије деветнаест чланица НАТО-а. Друго, о тим догађајима постоје различите интерпретације, па је важно да непосредни учесници у

* Факултет за дипломатију и безбедност, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд, Република Србија, branko.krga@fdb.edu.rs

¹ Ставови изнети у овом раду су мањим делом резултат истраживања која су вршена на Факултету за дипломатију и безбедност, а већим делом представљају размишљања аутора, која су заснована на искуствима стеченим током вршења дужности начелника Војнообавештајне службе у периодима пре и за време рата 1999. године, као и дужности начелника Генералштаба у послератном периоду.

одбрани од агресије изнесу своје истините ставове. Треће, иако је од врхунца косовско-метохијске кризе – агресије НАТО-а 1999. године прошло готово 23 године, не престају да се испољавају различити облици изазова, ризика и претњи по одбрану и безбедност наше земље.

Кључне речи: *Савезна Република Југославија, Србија, агресија, НАТО, рат, 1999. година, војностратегијски проблеми, одбрана*

Увод

Криза везана за Косово и Метохију је актуелна већ више деценија. Она има вишедимензионални карактер. Поред историјског, геополитичког, етничког, културног, цивилизацијског, економског и уставног аспекта, нарочито су значајни међународно-правни, политички и војностратегијски аспекти. Теоријска анализа и непосредно учешће аутора у више фаза покушаја расплета косовско-метохијске кризе добра су основа да се војностратегијски проблеми те кризе сагледавају у више периода, а посебно у периоду пре агресије, за време агресије и у послератном периоду. Пракса је недвосмислено показала да се покушаји решавања тих проблема не могу задржати само на једностраним мерама, на пример коришћењем искључиво инструмената дипломатије или деловањем само неколико државних функционера. Чини се да свест о томе сазрева, што се види и по томе што се та проблематика одговорно третира у претходној и актуелној Стратегији националне безбедности Републике Србије. Агресија НАТО-а на СРЈ, као и многи други ратови, био је експеримент у геополитичком, војностратегијском, економском, медијском и другим аспектима. Они који су учествовали или подржавали тај чин агресије НАТО-а на СРЈ, настоје да одговорност за ту „кампању” пребаце на Београд. Интересантно је да се у њиховим анализама наша земља окривљује за реаговање против екстремиста и терориста на Косову и Метохији, чак и онда када је била жртва агресије и бранила се колико је могла. То је веома важно искуство и поука, које упућују на закључак да се заиста треба чувати отпочињања оружаних сукоба, колико год је то могуће.²

Тема „Косовско-метохијска криза: војностратегијски проблеми”, разматраће се кроз следеће целине: (1) војностратегијски проблеми у периоду припреме за одбрану од агресије НАТО-а; (2) војностратегијски проблеми у време извођења одбране и споразума о прекиду рата и (3) војностратегијски проблеми у послератном периоду.

² О разним последицама косовско-метохијске кризе, детаљније: Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска”, Београд, 2004.

Војностратегијски проблеми у периоду припреме за одбрану од НАТО агресије

У периоду припреме за одбрану од агресије испољено је више војностратегијских проблема, од којих су посебно неповољан утицај имали следећи: отежана припрема Војске за одбрану; недовољно развијена свест о томе да земљи прети реална опасност од агресије; жестока пропаганда против наше земље и њене војске; неуспели покушаји одвраћања од агресије и др.

Отежана припрема војске за одбрану може донекле да се ублажи уколико држава добро функционише, ако постоје потребна стратегијско-доктринарна документа, поуздани савезник и ако се врши стално побољшање квантитативних и квалитативних капацитета Војске.

Иако је после Дејтона, 1995. године, наступило извесно попуштање страних притисака према нашој земљи, убрзо је дошло до нових заостравања, што се поклапало и са испољавањем неспоразума између руководства Србије и Црне Горе и сложеног функционисања савезне државе. Такав однос држава чланица савезне државе утицао је да се за модернизацију Војске Југославије (у даљем тексту: ВЈ) не издваја ни онолико средстава колико је објективно било могуће и потребно. Поред реалних проблема које је имала држава, на рестриктивно финансирање ВЈ утицало је и то што су неке структуре сматрале да се проблеми око Косова и Метохије могу решити само политичким средствима.

Стратегијско-доктринарна, нормативна и планска документа представљају веома битан део припреме за одбрану од агресије сваке земље. Карактеристично је да тадашња СРЈ није имала усвојена стратегијско-доктринарна документа, као што су: стратегија националне безбедности, стратегија одбране и војна доктрина.³ То је готово јединствен случај да се земља нађе у рату без документа који суштински анализирају безбедносно окружење и опредељују организацију и начела функционисања система безбедности, што је веома значајно за одбрану земље. Ослонцем на нека ранија искуства, у Војсци је формиран солидан основ за организацију одбране и у таквим условима, тако да је тај проблем био донекле ублажен. Сва планска документа, која су се односила на функционисање Војске Југославије, као што су план употребе, мобилизацијски план, планови обезбеђења и друго, била су ажурна, на време донета и реализована у складу са могућностима. Треба посебно нагласити да су све анализе које су претходиле изради планова показивале изразито неповољан однос снага НАТО-а и СРЈ, а посебно нашу техничко-технолошку инфериорност у односу на агресора.

За земље са ограниченим одбрамбеним потенцијалима, које су се определиле за неучествовање у војним блоковима, а суочавају се са низом суштинских изазова, ризика и претњи, од посебног је значаја да на време обезбеде поузданог саве-

³ Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора усвојена је први пут 2004. године, а Стратегија националне безбедности, Стратегија одбране и Војна доктрина Републике Србије први пут су усвојене 2009. године.

зника. Као што је познато, СРЈ то није учинила, што је довело до изразито великих војностратегијских и других проблема. У историји ратова остаће забележено да се једна земља нашла у позицији да без савезника води одбрамбени рат против највећег војног савеза тога времена, а у одређеном смислу и против суседних земаља које су подржавале тај савез иако још нису биле његов саставни део. То је велика поука и за савремено доба, како би се добро размислило да ли би војна неутралност требало да буде подржана савезништвом са неком земљом или земљама, које би биле у могућности да, у случају поновног угрожавања одбране, помогну нашој земљи. У сваком случају, значајан део ове поуке састоји се у томе да се савезништво не тражи онда када земљи прети непосредна опасност, јер је тада то обично касно и неуспешно, што значи да овај проблем треба решавати на време.

Услед наведених проблема дошло је до заостајања у потребном побољшању одбрамбених могућности Војске. Познато је да више од једне деценије наша војска није добила ниједан озбиљнији оружани систем који би представљао фактор одвраћања од агресије, али и ефикасне одбране. С тим у вези, карактеристична је чињеница коју наводи генерал Спасоје Смиљанић: „Последња набавка неког савременог система оружја у РВ и ПВО извршена је 1987. године, када је у оперативну употребу уведено 14 авиона МиГ-29.”⁴ Сличних проблема било је и у другим видовима и родовима наше војске. Поред низа негативних утицаја на одбрану земље, недовољна припрема елемената система одбране на одговарајући начин показује и то да се тадашње југословенско руководство није припремало да проблем Косова и Метохије решава оружаним путем већ се надало да је то могуће остварити само политичким средствима.

Недовољно развијена свест о томе да земљи прети реална опасност од агресије у значајној мери је негативно утицала на припрему за одбрану СРЈ. Прво, било је врло много наших грађана, па и на важним државним функцијама, који су сматрали да је просто невероватно да се на прагу 21. века у Европи догоди рат, односно агресија на СРЈ, и то без њене суштинске кривице. Друго, представници највишег државног, па и републичких руководстава, били су уверени да се проблем Косова и Метохије може решавати политичким средствима и да неће бити рата.⁵ У стратегијско-доктринарним документима многих земаља помиње се агресија као могући облик угрожавања безбедности.⁶ Добра је околност што се у обе стратегије националне безбедности Републике Србије агресија помиње као један од најзначајнијих изазова, ризика и претњи.

⁴ Спасоје Смиљанић, *Агресија НАТО – РВ и ПВО у одбрани отаџбине*, Београд, 2009, стр. 28.

⁵ Убрзо после завршетка рата, 2004. године, када се израђивала Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора, било је много расправа о томе да ли у оквиру изазова, ризика и претњи треба уврстити и агресију на нашу земљу.

⁶ Начелник Генералштаба Италије је аутору овог рада, 2003. године, рекао да се њихова војска спрема за „одбрану од агресије”. На питање каква опасност од агресије прети Италији, с обзиром на то да је чланица ЕУ и НАТО, италијански генерал је одговорио: „Сада таква опасност не прети, али ко зна шта нас чека у будућности, а војска се не изграђује и припрема онда када се испољи опасност, већ то треба чинити у континуитету”. То је заиста одговоран и поучан приступ проблемима одбране земље.

Жестока пропаганда против наше земље и њене војске, пре агресије, али и у њеном току, па и у послератном периоду, представља озбиљан проблем који има и војно-стратегијске аспекте. Просто је невероватно како су лансиране инсинуације на рачун наше земље. Тврдило се да је страдало 100.000 Албанаца, да је вршено етничко чишћење и да их је протерано више од милион, да се изводила некаква операција „Потковица“ која уопште није постојала, а показало се да и случај „Рачак“ има сасвим другачији карактер од онога како је уочи агресије представљен јавности. Савезна Република Југославија је реаговала на те неистине, али очигледно недовољно, јер је агресор и на том плану имао велико преимућство у организационом и технолошком смислу. Искуства показују да је то нанело велику штету третману наше земље у страним државама, јер је многе подстакло да учествују у агресији.

Неуспели покушаји одвраћања од агресије представљали су веома велики војно-стратегијски проблем, јер је то значило да земља улази у рат. Тај рат против СРЈ потврђује постојање корелације између дипломатије и елемената система безбедности. То је практично значило да би земља имала веће шансе да се проблем Косова и Метохије решава дипломатским средствима да је дипломатија имала више успеха, а до тога је могло доћи да су те напоре, самим својим респективним постојањем, убедљивије могли да подрже елементи система безбедности, пре свега јака војска. Покушаји политичког решавања проблема на Косову и Метохији и одвраћања од агресије, од стране највиших државних и војних структура, одвијали су се практично до последњег дана пред агресију. Амерички представници Ричард Холбрук, Кристофер Хил и генерал Андерсон напустили су Београд 22. марта 1999. године у 18.45 часова, а начелник Генералштаба генерал Драгољуб Ојданић је 23. марта имао телефонски разговор са командантом НАТО снага генералом Кларком.⁷ Кроз контакте са страним војним и цивилним дипломатским представницима, наша страна чинила је значајне напоре да се утиче да не дође до рата. На основу реаговања многих од тих страних представника могло се закључити да им је било јасно о чему се ради; велики део њих је отворено иступао против рата, али су многи понављали да је у питању „кредибилитет НАТО-а“. Агресија на СРЈ се дуго припремала. На то указују многе изјаве, али и практични потези структура НАТО-а, као што су: детаљно снимање потенцијалних циљева, извођење командно-штабних вежби у које је био укључиван и наш простор, разрада разних планова употребе оружаних снага, подршка формирању, обуци, опремању и борбеном ангажовању наоружаних група Албанаца итд. Сигурно је да се са припремом агресије није почело после неуспелих преговора у Рамбуеу и Паризу, или сукоба у селу Рачак, већ знатно раније.

Војностратегијски проблеми у току припреме за одбрану од агресије били су веома бројни и утицали су на период ратних дејстава, а неки се испољавају и у савремено доба.

⁷ Неколико дана пред агресију било је више тих разговора генерала Ојданића и генерала Кларка. У једном разговору генерал Кларк је претио да ће наше снаге разбити за 2–3 дана.

Војностратејски проблеми у време извођења одбране и споразума о прекиду рата

Велики број војностратејских проблема испољавао се у току ратних дејстава, од којих су најважнији: извођење одбране у условима изразито неповољног односа снага, прихватање момента и постизања споразума о прекиду рата и др.

О *извођењу одбране против снага НАТО-а у условима изразито неповољног односа снага* написано је много радова наших и страних аутора.⁸ У историји ће свакако остати забележено да се једна релативно мала војска јуначки борила против НАТО-а – највеће силе тога времена. Основно обележје тог ратног периода био је изразито асиметричан однос снага.⁹

Сложеност одбране јединица ВЈ распоређених на Косову и Метохији знатно је отежавала околност што се један део албанског становништва непријатељски односио према нашим снагама, а јединице тзв. Ослободилачке војске Косова (у даљем тексту: ОВК) биле су директно ангажоване против војске и полиције на том простору, као и са територије Албаније. У тако неповољним војностратејским условима ВЈ је испољила низ примерних квалитета, као што су: високи морал и решеност да се брани земља, спремност и способност предузимања великог броја нетипичних тактичких радњи којима је донекле ублажавана диспропорција у односу снага, предузимање великог броја мера ради заштите сопствених снага и тактичке обмане противника, у чему су, поред припадника Војске, учествовали и наши грађани. У агресији НАТО-а на СРЈ сви елементи система безбедности су настојали да што боље извршавају своје наменске задатке.¹⁰

С тим у вези, интересантну оцену изнео је амерички генерал Мекмастер, бивши саветник за националну безбедност председника САД. Он наводи да су „војни планови за бомбардовање Југославије прављени од маја 1998. године до марта 1999. године, али и да је НАТО занемарио чињеницу да исход зависи и од југословенских реакција и иницијатива које су се показале немогуће за предвидети... Способност Срба да дођу до озбиљних обавештајних података о савезничким операцијама, упркос њихове технолошке инфериорности, доводи у питање компоненту порицања у оквиру 'информационе супериорности', чак и против непријатеља са веома основним потенцијалима ... Мање од 5 одсто српских борбених система је уништено за 78 дана бомбардовања. НАТО напори да нападне копнене трупе непријатеља нису успели. Размере неуспеха постале су очигледне тек када је рат био готов", закључује Мекмастер.¹¹

⁸ О односу снага видети: Божидар Форца, *Две супротстављене годишњице*, ЗР „Међународноправни и безбедносни аспекти НАТО агресије на СРЈ 1999”, ФДБ, Београд, 2019, стр. 49

⁹ О односу снага детаљније: Спасоје Смиљанић, оп. цит.

¹⁰ Догађало се да Приштински корпус истовремено води неколико операција: ПВО, противтерористичку операцију, одбрамбену операцију од напада из Албаније итд.

¹¹ <https://www.blic.rs/vesti/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovanju-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unapred/kvz24pn> (април 2018).

Ова анализа искусног америчког представника је веома значајна, са становишта сагледавања корелације техничко-технолошке инфериорности и практичност резултата у одбрани јединица наше војске.

Приликом *прихватања момента и постизања споразума о прекиду рата*, испољавао се, такође, велики број војностратејских проблема. Свака борбена дејства у неком тренутку морају да престану и да се приступи политичком решавању сукоба. Наш случај је поучан, јер постоје различита мишљења о томе када је требало прекинути рат. У сваком случају, моменат и начин прекида рата спадају у прворазредну војно-стратејску конотацију. С тим у вези, има много контроверзних оцена о улози Војске приликом договора о прекиду рата, при чему се мисли на потписивање Војнотехничког споразума. Треба нагласити да Војска и полиција нису одлучивале о моменту прекида рата. Документ Ахтисари-Черномирдин прихватиле су Влада СРЈ и Народна скупштина Републике Србије. Војностратејски значај овог питања, као и добра поука и искуство, састоји се у томе што се може створити ситуација да представници Војске воде преговоре и потписују документа од изразито великог значаја за државу у целини. Посебни проблеми у таквим ситуацијама могу да наступе због недовољног познавања међународних правних докумената, као и вештине преговарања, о чему би требало водити рачуна у војном образовном процесу.

Војностратејски проблеми у послератном периоду

Иако је од завршетка рата прошло већ скоро 23 године, и данас се испољавају бројни војностратејски проблеми, од којих су најважнији: реализација одредаба усвојених докумената; настојање да се очува територијални интегритет после повлачења оружаних снага СРЈ са дела државне територије; отклањање последица агресије; реална квалификација напада снага НАТО-а на СРЈ и др.

Реализација одредаба усвојених докумената, при чему се посебно мисли на Војнотехнички споразум, Резолуцију Савета безбедности УН 1244, па и на Бриселски споразум, није обављена како је предвиђено. Опште је познато колики је списак нереализованих одредби тих докумената. То се, пре свега, односи на ометање повратка прогнаних, опструкцију проналажења несталих, отимање државне, црквене, корпоративне и приватне имовине, угрожавање безбедности неалбанског, пре свега српског становништва, затим манипулације са предвиђеним разоружањем албанских формација, нереализовани повратак Војске и полиције на Косово и Метохију, очување суверенитета Србије над тим простором итд. Овакав однос албанских представника и дела међународних институција озбиљно доводи у питање сврху постизања сваког евентуално новог договора о решавању косовско-метохијске кризе, јер нема гаранције да би се то доследно реализовало. Историја обилује примерима заобилажења реализације усвојених међународних докумената. Због тога су неопходна бар два приступа. Први се огледа у томе да се наглашено води рачуна о свакој форму-

лацији приликом усвајања докумената, а други приступ подразумева да се одмах по усвајању докумената инсистира на њиховој реализацији.¹²

Настојање да се очува територијални интегритет земље, иако се не реализују усвојена документа, представља можда кључни проблем у оквиру косовско-метохијске кризе. Јасно је да би се други проблеми лакше отклањали уколико би Србија имала пун суверенитет над тим делом своје територије. Ти проблеми су адекватно третирани и у нашим стратегијско-доктринарним документима. У међувремену, веома мало се тога променило, тако да је претња безбедности наше земље и даље актуелна. То се види и на Бриселским преговорима, као и кроз разне притиске на Србију да прихвати отцепљење знатног дела своје територије. Очување територијалног интегритета у условима повлачења оружаних снага са дела државне територије на којој је знатан део становништва непријатељски настројен према држави и другим етничким групама, представља изразито велики војностратегијски и геополитички проблем. У сваком случају, то је критичан период рата, јер са покретањем војске, по правилу, долази до исељавања становништва, са огромним проблемима и потенцијалним последицама, које доводе до великих и дуготрајних политичких, економских, моралних, па и других исхода. Према томе, очување територијалног интегритета јесте и даље озбиљан војностратегијски, безбедносни, па и политички проблем.¹³ У оквиру тога, одбрана неалбанског становништва на Косову и Метохији и повратак прогнаних, представља посебан проблем већ скоро 23 године. Просто је невероватно како су западни протагонисти пристали да косовско-метохијски Албанци крше готово све њихове цивилизацијске вредности, као што су слобода, људска права, неприкосновеност приватне својине, право на личну безбедност итд. Бројни су примери за то, а један од најтежих је погром, пре свега српског становништва, марта 2004. године.

Отклањање последица агресије представља озбиљан војностратегијски, морални, економски, политички и сваки други проблем за нашу државу. Поред људских жртава и материјалног разарања, у последње време све више долазе до изражаја и накнадни проблеми, као последица коришћења осиромашеног уранијума, гађања објеката са штетним материјама и др. Добра је околност што се на нивоу државе том питању у последње време посвећује повећана пажња. Отклањање последица агресије обухвата много проблема, од којих су они војностратегијског карактера следећи: евидентирање страдалих и помоћ њиховим породицама, збрињавање

¹² Аутор ових редова имао је већи број службених састанака са командантима КФОР-а и редовно је покретао питање повратка делова наше војске и полиције на Косово и Метохију. Саговорници су потврђивали да је то предвиђено Резолуцијом 1244, али су наглашавали да се ради о „политичком питању“. О тим разговорима извештавано је највише државно - руководство, али резултата није било.

¹³ Интересантну оцену изнео је, средином новембра 2017. године, бивши амерички амбасадор у Београду В. Монтгомери о томе „да би Трамп на карти тешко могао да покаже - где је Балкан“. То говори да је потребно одређеним страним факторима аргументовано предочавати стварне чињенице о проблему Косова и Метохије.

повређених, отклањање последица материјалних разарања, деконтаминација од осиромашеног уранијума и других штетних материја; решавање постконфликтног синдрома код припадника Војске; очување Војске од разних инсинуација итд.

Реална квалификација напада снага НАТО-а на СРЈ, као и завршна анализа узрока, тока и последица агресије на нивоу званичних органа државе представља значајан проблем, јер у нашем друштву нема релативно усаглашених одговора на нека суштинска питања, као што су: карактер рата, кључни узрок, да ли је и како могло и другачије да се решава криза, које су безбедносне, економске, геополитичке, геостратејске, правне и друге последице агресије итд. После завршетка рата износили су се многобројни ставови о узроцима, току и последицама агресије НАТО-а на СРЈ.

Бивши министар спољних послова Владислав Јовановић изјавио је за медије да му је, још 1991. године, тадашњи амерички амбасадор у Београду Ворен Зимерман запретио да „ако дође до оружаног насиља на Косову за то ће бити оптужена Србија, а затим и бомбардована“.

Познати немачки политичар Вили Вимер је изјавио: „Косово као држава било је планирано од краја осамдесетих и његова једина сврха је да буде амерички носач авиона на земљи. Рат против Југославије 1999. године био је илегалан. За решење конфликта мора се инсистирати на изворној Резолуцији СБ УН 1244, онако како је написана 1999.“¹⁴ Поред тога, познато је и његово писмо немачком канцелару, после састанка у Братислави маја 2000. године, када је нагласио да је смисао рата НАТО-а против Југославије „исправљање грешака са краја Другог светског рата“.

У трагању за разлозима рата, професор Мирољуб Јевтић наводи: „Као карактеристична нека послужи изјава тадашњег потпредседника САД Џозефа Бајдена. Он је рекао да Косову треба дати независност, јер ће то бити пример за исламски свет“.¹⁵ Другом приликом Јевтић наводи да се као разлози за агресију помињу: прво, то што нас сматрају „малим Русима“, друго, што Космет садржи велика богатства и, треће, што су Албанци дали Американцима базу Бондстил. Пошто је навео да сва та три момента нису кључна, констатује: „То је – ислам“.¹⁶

Сличну оцену износи и професор Срђа Трифковић: „Политика САД у југоисточној Европи током протекле две деценије ишла је наруку тежњама наводно прозападних муслиманских заједница дуж географске линије која води из Турске на северозапад ка централној Европи. Та се политика заснивала на очекивањима да ће задовољење муслиманских амбиција на секундарном попришту Балкана побољшати положај САД у исламском свету као целини...“¹⁷

¹⁴ Д. Вујичић, Вили Вимер: *Косово је амерички носач авиона на земљи*, Новости, 25/02/2019, Београд, стр. 11.

¹⁵ Мирољуб Јевтић, *Косовски жетон*, Политика, 18/08/2011, интернет: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (преузето: 10.07.2014.)

¹⁶ Мирољуб Јевтић, *Американци терају Србе да буду мали Руси*, Политика, 10/02/ 2019, Београд, стр. 23.

¹⁷ Срђа Трифковић, *Зелена трансверзала угрожава Србе са обе стране Дрине*, Геополитика, број 107, 2018, стр. 70.

Професор Ратко Марковић, шеф југословенске делегације на преговорима у Рамбујеу (од 6. до 23. фебруара 1999. године), недвосмислено тврди да је тај догађај био „фаза у спровођењу пре њега донесене одлуке да се агресијом на Србију Косово од ње одвоји, а да се у Србији збаци с власти С. Милошевић...”¹⁸

Такозвана ОВК се на Западу третира као терористичка организација. Међутим, до промене је дошло после сусрета Ричарда Холбрука са вођама ОВК, 24. јуна 1998. године у Јунику. Позадину те промене уочава Живадин Јовановић, тадашњи министар спољних послова, који цитира британског војног аташеа Џона Кросланда током сведочења у Хагу, када је констатовао: „Бил Клинтон, Ричард Холбрук и Мадлен Олбрајт су одлучили да промене режим у Београду и да ОВК треба да буде оруђе за постизање тог циља...”¹⁹

Некадашњи командант УНПРОФОР-а у Босни и Херцеговини, канадски генерал Луис Мекензи каже да је агресија НАТО-а на Србију 1999. године била огромна грешка Алијансе. „Та 1999. била је година када је НАТО славио 50 година постојања, а није имао непријатеља ни на видiku. Ваша земља је зато бомбардована”, изјавио је Мекензи за „Новости”.²⁰

И поред тога што је Савет НАТО-а, 22. марта 1999. године, донео политичку одлуку о агресији, а генерални секретар Хавијер Солана, 23. марта, пренео овлашћење на генерала Весли Кларка да отпочне дејства, он је ипак чекао коначно наређење из САД. „... Вашингтон је позвао у пет сати и тридесет један минут после подне. На вези је био Хју Шелтон који ми је пренео коначно наређење врха америчке националне команде...”²¹

О југословенској кризи више пута се оглашавао познати амерички интелектуалац Ноам Чомски. Тако је о разлозима агресије НАТО-а констатовао: „Неки нагађају који су стварни разлози за НАТО бомбардовање ... Строуб Талбот, који је за време рата био задужен за дипломатију, написао је предговор за књигу о рату свог колеге Џона Нориса ... 'одупирање Југославије ширим трендовима политичких и привредних реформи – а не муке косовских Албанаца – најбоље објашњава рат НАТО-а'. На основу опширних документованих информација које постоје на Западу већ је одраније јасно да 'муке косовских Албанаца' нису могле бити мотив за НАТО бомбардовање. Но, занимљиво је чути с највишег нивоа да је стварни разлог бомбардовања било то што је Југославија била последњи европски бастион који је одолевао политичким и економским програмима Клинтонове администрације и њених савезника”.²²

¹⁸ Ратко Марковић, *Три крупне лажи о наводним преговорима у Рамбујеу*, Политика, 10/02/2019, стр. 1.

¹⁹ Живадин Јовановић, *1244 КЉУЧ МИРА У ЕВРОПИ*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018, стр. 35.

²⁰ <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-a-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

²¹ Весли Кларк, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003, стр. 223.

²² Ноам Чомски, *Југославија, мир, рат и распад*, Самиздат, Београд, 2018, стр. 191.

Слично примећује и економиста Млађен Ковачевић: „... Строуб Талбот написао је да бомбардовање СРЈ, односно Србије, није било последица онога што се дешавало на Косову и Метохији, већ зато што никако нису успели да убеди Милошевића да прихвати либерални модел реформи који су прихватиле све суседне земље”.²³

Оливер Ричмонд, професор међународних односа са Универзитета Манчестер, изјавио је: „НАТО интервенција на Косову је необјашњива, са становишта поштовања устројства територијалног суверенитета државе – кључне премисе, али и ограничења глобалног геополитичког поретка грађеног након Другог светског рата. Косово је притом промашај политике међународног интервенционизма ...”²⁴

Интересантну оцену о карактеру тог рата изнео је Вацлав Клаус, раније председник Чешке Републике, који је окривио НАТО за егзодус Албанаца, рекавши „да су они са Косова и Метохије почели да беже тек с првим НАТО бомбама и да та 'кључна чињеница' показује да нема говора о наводном примарном циљу НАТО-а да спречи масовни избеглички талас”.²⁵

Руска историчарка Татјана Грачова је приметила: „У односу према Русији одиграва се исти сценарио који је био примењен у Југославији и Ираку. Није Буш узалуд назвао Југославију моделом”.²⁶

Бивши амбасадор САД у СРЈ Вилијам Монтгомери, у специјалној емисији РТС-а (11. марта 2007), на годишњицу смрти Слободана Милошевића, признаје: „Агресија на Србију имала је за циљ да Косово постане самостална држава”.

Професор Миломир Степић читав проблем везан за косовско-метохијску кризу сагледава на следећи начин: „Косовско-метохијско питање тумачено је и као демократско и као демографско, и као историјско и као актуелно, и као етничко и као економско, и као социјално, и као цивилизацијско, и као верско, и као идеолошко, и као политичко, и као правно, и као ресурсно, и као развојно – а оно је, у ствари, увек било доминантно геополитичко”.²⁷

Генерал Смиљанић, при крају своје књиге, констатује: „Заборавити агресију НАТО и одустати од борбе за српско Косово и Метохију био би највећи грех савремених генерација српског народа”.²⁸

У оквиру реалне квалификације напада снага НАТО-а на СРЈ битно је и то да се идентификује кључни узрок агресије. Очигледно је да то није била ситуација на Косову и Метохији. Манипулације о тој ситуацији су, евентуално, могле да послуже као оправдање за примену силе. Кључни узрок агресије, у време

²³ В. Црњански Спасојевић, Млађен Ковачевић: *У дужничко ропство гурнули су нас назови експерти*, Новости, 26/10/2014, Београд, стр. 3.

²⁴ Тања Вујић, *Косово је промашај политике међународног интервенционизма*, Политика, 28/04/2018, Београд, интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

²⁵ Интернет: https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

²⁶ Татјана Грачова, *Света Русија против Хазарије*, Света Русија, Београд, 2009, стр. 65.

²⁷ Миломир Степић, *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 7.

²⁸ Спасоје Смиљанић, оп. цит. стр. 483.

обележавања 50. годишњице НАТО-а, јесте настојање да тај савез добије нови смисао свог постојања и проширења, чиме су се стварали услови и за појачано манифестовање геополитичке супремације водећих земаља алијансе.

Закључак

На основу изнетих чињеница може се констатовати да је потврђена основна хипотеза која гласи: истраживање војностратегијских проблема, везаних за косовско-метохијску кризу, неопходно је како би се откривала нова искуства значајна за безбедност и одбрану земље у садашње и будуће време.

Овај рад, као и многе друге анализе, имао је за циљ да допринесе бољем разумевању сложеносг косовско-метохијског проблема. Очигледно је да постоји потреба да се напори за решавање косовско-метохијске кризе појачају интегралним приступом²⁹ свих расположивих националних капацитета у земљи и иностранству, према утицајним светским центрима моћи и албанским факторима, како би се нашло што боље решење. При томе не би требало деловати бр-зоплето већ непрестано спроводити утемељене добронамерне иницијативе.

Такође, треба се стално позивати на Резолуцију 1244 (може се само зами-слити како би Албанци и они који их подржавају реаговали да тај међународни документ подржава њихове аспирације). Поред тога, у јавном дискурсу треба наглашавати да наше државне снаге нису спроводиле никакво етничко чишћење на Косову и Метохији.³⁰

Пошто је недвосмислено да је агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године била, најблаже речено, неприхватљива – и све оно што је настало као последица тог чина такође је било погрешно, а односи се, пре свега, на покушаје стварања независне државе Косово.

Агресија НАТО-а на Југославију 1999. године, догађаји после тога времена, као и актуелна ситуација, показују да је рат, нажалост, и даље реална опција. Иако је за већину човечанства рат највеће зло, стално опстају и они фактори који у рату виде добар бизнис и прилику да остваре неке друге себичне интересе. Та чињеница императивно намеће обавезу мањим земљама да стално на-глашено воде рачуна о својој одбрани и безбедности. Поред припрема за од-брану од класичне оружане силе, у последње време суочавамо се и са другим облицима ратова, као што су: хибридни, асиметрични, мрежни, информациони, психотрони, експериментални, медијски итд.

²⁹ Детаљније: Бранко Крга и Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовско-метохијске кризе*, Зборник радова, Дипломатија и безбедност, ФДБ, Београд, 2018.

³⁰ Посебну анализу заслужује утицај Хашког трибунала на целовиту оцену збивања 1999. године. Наиме, осуђени представници ВЈ сигурно нису лично починили никакве злочине. На свим нивоима нашег војног школства изучава се како да се наша територија и грађани бране, а не нападају или врши етничко чишћење.

За мање ванблоковске земље, каква је била СРЈ, а сада Србија, веома је важно да разуме геополитички контекст у којем реализује своју одбрану и безбедност, као и да располаже релевантним обавештајним подацима. То треба да омогући утврђивање реалног геополитичког кода који би показао какве су предности земље, али и недостаци у односу на потенцијалне противнике.

Веома битно искуство и поука огледа се и у томе да се унутрашњи проблеми, као што је било Косово и Метохија, покушавају решавати политичким средствима. При томе се мора водити рачуна да увек постоје чиниоци који желе да испровоцирају оружане сукобе, да своје грехе припишу другом, да се прикажу као жртве и да тако добију страну помоћ. То је у расплету југословенске кризе, нажалост, виђено више пута. Зато је од суштинског значаја онемогућити да се „откачи спирала насиља”. Зауставити такав процес је веома тешко и, по правилу, негативно се одражава на државу која жели да легитимним средствима очува своју територију, суверенитет и независност.

У овом раду указано је на неколико битних војностратејских проблема. Има их знатно више. Због тога, о тако значајном догађају какав је била агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године, и надаље су потребне стручне анализе, како би се дошло до нових уверљивих одговора на многа важна питања. При томе, представници наше земље имају једну олакшавајућу околност –служе се искључиво истином. На тим озбиљним задацима треба да се ангажују, пре свега, научне и образовне институције, у чему Универзитет одбране има изузетно важну улогу.

Литература

[1] Булатовић Момир, *Правила ћутања*, Народна књига, – Алфа, Београд, 2004, стр. 220.

[2] Вујичић Драган, *Вили Вимер: Косово је амерички носач авиона на земљи*, Новости, 25/02/2019.

[3] Гађиновић Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска”, Београд, 2004.

[4] Грачова Татјана, *Света Русија против Хазарије*, Света Русија, Београд, 2009.

[5] Јевтић Мирољуб, *Американци терају Србе да буду мали Руси*, Политика, 10/02/2019.

[6] Јовановић Живадин, *1244 КЉУЧ МИРА У ЕВРОПИ*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018.

[7] Кларк Весли, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003.

[8] Крга Бранко, Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовско-метохијске кризе*, Зборник радова Дипломатија и безбедност, ФДБ, Београд, 2018.

[9] Крга Бранко, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана”, Београд, 2017.

[10] Марковић Ратко, Три крупне лажи о наводним преговорима у Рамбујеу, Политика, 10/02/2019.

[11] Смиљанић Спасоје: Агресија НАТО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине, С. Смиљанић, Београд, 2009.

[12] Степић Миломир, Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

[13] Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије број 28/2009, Београд, 2009.

[14] *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник РС, број 94/19, Београд, 2019.

[15] Трифковић Срђа, *Зелена трансверзала угрожава Србе са обе стране Дрине*, Геополитика, број 107, 2018.

[16] Форца Божидар, *Две супротстављене годишњице*, ЗР „Међународноправни и безбедносни аспекти НАТО агресије на СРЈ 1999”, ФДБ, Београд, 2019.

[17] Црњански Спасојевић В., Млађен Ковачевић: У дужничко ропство гурнули су нас назови експерти, Новости, 26/10/2014.

[18] Чомски Ноам, Југославија, мир, рат и распад, Самиздат, Београд, 2018.

Извори са интернета

[19] ВИМЕР: *Рат је ближи него икада раније, повратак Крима Русији бар га је одложио*, Факти, 31/08/2015, интернет: <http://fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi/vimer-rat-je-blizi-nego-ikada-ranije-povratak-krima-rusiji-bar-ga-je-odlozio>, 30/03/2019.

[20] Вујић Тања, *Косово је промашај политике међународног интервенционизма*, Политика, 28/04/2018, Београд, интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

[21] Јевтић Мирољуб, *Косовски жетон*, Политика, 18/08/2011, интернет: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (преузето: 10.07.2014.)

[22] Бајић М., *Novi Trampov savetnik o NATO bombardovanju: „Srbi su znali svaki naš korak unapred!”*, Blic, 21/02/2017, интернет: <https://www.blic.rs/vesti/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovanju-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unapred/kvz24pn>, 30/03/2019.

[23] https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

[24] <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-a-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

Резиме

Истраживање показује кључне елементе НАТО агресије на Југославију 1999. године, чији су војни и стратешки аспекти произвели различите политичке последице у дужем временском периоду. Војна интервенција је интензивирала и умножила различите политичке проблеме који су били присутни и пре него што се догодила. Сви ови проблеми су били присутни током агресије, а били су видљиви и након ње. Последице војне интервенције озбиљно су оптеретиле функционере српске владе, који морају да траже адекватно решење

ових проблема, али што је још важније, да пронађу узроке ових историјских и политичких питања. Ако се владини напори покажу успешним, можемо очекивати решења која могу донети дугорочну стабилност региону, како у војном тако и у стратешком аспекту.

Кључне речи: *Савезна Република Југославија, Србија, агресија, НАТО, рат, 1999. година, војностратегијски проблеми, одбрана*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

